

Viceversa, Revista Galega de Traducción, nº 1. Departamento de Filoloxía Galega da Universidade de Vigo, ed. Xerais, Vigo, 224 pp.

No ano 1993, un grupo de profesores do departamento de Filoloxía Galega da Universidade de Vigo¹, xunto con algúns membros da ATG (Asociación Galega de Tradutores) reúnen-se co gallo da organización do *I Simposio Galego de Traducción*, que tería lugar os días 30 de setembro e 1-2 de outubro dese mesmo ano no paraninfo da universidade viguesa. Destas xornadas xurdiu a idea de crear unha revista galega que, como expón Xulián Maure (membro do consello de redacción de *Viceversa*) nunha breve presentación, “recollese todo xénero de traballos tendentes a normalizar entre nós a traducción...”.

En 1995 sae á luz, pois, o primeiro número de *Viceversa* como resultado do traballo dun grupo de xente comprometido coa lingua e coa formación de tradutores, sendo conscientes de que nos últimos anos, segundo vai medrando o interese da xente pola traducción, é necesario dispoñer dun soporte para a transmisión de tódolos traballos ou gran parte deles que se realizan neste campo.

Trátase, polo tanto, dunha publicación precursora con, polo menos, tres obxectivos claros: ser un soporte de difusión de traballos de traducción e interpretación, presenta-los mellores traballos realizados neste eido noutras linguas e informar sobre a actualidade relacionada co mundo da traducción. Son estes obxectivos ós que, por outra banda, responde adecuadamente, mediante a distribución do contido e a súa organización en catro grandes seccións perfectamente diferenciadas que integran cada unha varias contribucións.

A primeira destas seccións titúlase “Teoría e Historia da Traducción” e está dedicada á presentación de traballos teóricos e históricos de investigación. Abre este apartado un ilustrativo traballo de M^a. Camino Noia Campos², *Historia da Traducción en Galicia no marco da cultura europea* (pp. 13-62). Trátase dun percorrido pola historia e evolución da traducción, desde as máis antigas testemuñas das que se ten constancia (3° milenio a. C.) ata as últimas iniciativas editoriais neste campo. M^a. Camino Noia vai avanzando cronoloxicamente desde a Babilonia da época Hammurabi ata chegar ós máis importantes autores latinos que traduciron os clásicos gregos, plasmando as repercusións das súas consideracións na idade media e no renacemento (para Cicerón e Horacio, por exemplo, o mérito do traductor consiste nunha in-

---

¹ A Universidade de Vigo ten establecida a titulación universitaria de Traducción e Interpretación desde o Curso 1992-1993.

² Directora de *Viceversa*.

terpretación atinada do texto en lingua orixinal e nunha maior preocupación polo significado ca pola estrutura lingüística). Neste sentido, tamén San Xerome (384 d. de C.) apunta a teoría de que un verdadeiro traductor intenta captar na súa propia lingua o sentido do texto orixinal, traducindo as ideas e non as palabras exactas.

O renacemento, época de esplendor para a traducción, tanto no latín coma nas linguas romances, terá como unha das figuras máis destacadas no campo que nos interesa a Martín Lutero. A traducción será nesta época un dos mellores instrumentos para acadala normalización das linguas nos seus niveis cultos; apuntaremos aquí a importancia da traducción nos inicios literarios do castelán, portugués, francés e alemán.

Tras esta panorámica da situación europea, o artigo céntrase na traducción en Galicia. É feito coñecido no s. XII que a situación sociocultural non era propicia para a difusión da cultura escrita de ningunha lingua romance; non obstante, a produción literaria na nosa lingua na idade media non é desprezable. Os primeiros textos conservados en lingua galega datan do s. XIII; nos séculos XIV e XV aparecen obras en prosa de carácter relixioso e didáctico.

É nun contexto trilingüe (latín para o clero, castelán para o poder social e galego para o pobo e para a nobreza autóctona) no que xorde a traducción en lingua vernácula.

A produción da traducción galega deste período concéntrase fundamentalmente en cinco ciclos temáticos, que citamos, de seguido, acompañados de cadanseu exemplo:

- Historiografía (*Cronica General e Crónica de Castilla*).
- Materia de Troia: dese ciclo a *Crónica Troiana*, do último cuarto do s. XIV, será a obra máis importante da prosa medieval en galego.
- Materia de Bretaña: probablemente deberon existir textos en galego que narraban as lendas de Arturo e os seus cabaleiros.
- Ciclo carolinxio (*Os miragres de Santiago*).
- Outro tipo de textos, entre os que podemos citar algúns fragmentos do *Códice das Sete Partidas*.

A finalidade da traducción medieval era, por unha banda, uni-la cultura latina á vernácula; por outra, romper co monolingüismo castelán e, por último, ser un símbolo de poder político e cultural fronte ós novos dirixentes. Coa traducción prodúcese un desenvolvemento das posibilidades expresivas e un enriquecemento léxico mediante a creación de neoloxismos e a introdución de termos eruditos na propia lingua.

Mala época para a traducción ó galego foron os Séculos Escuros, aínda que o padre Sarmiento reivindicaba o uso do galego como lingua de cultura.

Nun increíble intento de recuperación da lingua e de creación dunha prosa galega, as Irmandades da Fala e a Xeración Nós realizaron nas súas publicacións, *A Nosa Terra e Nós*, traducións de textos literarios e dalgún fragmento de textos clásicos atendendo máis á expresión do sentido ca á beleza da forma. O exemplo máis significativo é, sen dúbida, a traducción do *Ulysses* de James Joyce, realizada por Otero Pedrayo e publicada en 1926 no n° 32 da revista *Nós*.

Durante a dictadura franquista, a revista *Grial* e a editorial Galaxia foron as promotoras das traducións ó galego a partir de 1950. Desde esa data e ata 1978 traducíronse obras de moi diferentes xéneros co fin de facer do galego unha lingua vehicular para tódolos xéneros.

En 1981, coa posta en práctica do Estatuto galego, produciuse un aumento das traducións -fundamentalmente por necesidade da Administración Autónoma- cunha intención normalizadora con vistas á programación televisiva e á produción editorial (sobre todo aquela enfocada ó ensino). Na década dos 80 tiveron lugar unha serie de feitos, entre os que destacan a creación da ATG, cun obxectivo claro e necesario: establecer criterios para facer unha política de traducións axeitada ó medio e ás necesidades de Galicia. Algunhas editoriais (Galaxia, Edicións do Castro) tamén potenciaron, pola súa banda, as traducións, principiando novas coleccións. Na actualidade existen incluso programas de traducións conxuntos con outros países.

Despois desta peregrinación desde as traducións case íntimas de eruditos ata a existencia de multinacionais da traducción, Xoán González-Millán ocúpase da situación galega no seu artigo *Cara a unha teoría da traducción para sistemas literarios "marxinais"*. *A situación galega* (pp. 63-72). Para el a traducción é un campo idóneo para o estudo de conflitos interculturais e das leis de interferencia literaria; o discurso da traducción debe ser estudiado en Galicia aclarando as circunstancias en que se desenvolve a súa dinámica cultural, é dicir, tendo en conta que se trata dun acto social, sobre todo nas sociedades periféricas e marxinais como a nosa. Nestas sociedades asignánselle tres funcións á traducción: a expansiva, que reforza o repertorio das formas discursivas presentes no sistema, a diversificadora e a consolidadora dunha nova poética. É igualmente importante o proceso de manipulación cultural ó que están sometidas as traducións, é dicir, baixo qué condicións se produce a traducción e qué tipo de linguas participan no seu diálogo e cánta capacidade de manipulación ten o individuo que traduce.

Polo tanto, para X. González-Millán a traducción ten natureza ambigua e debe ser estudiaada como "reescritura" e "manipulación" (A. Lefèvre, 1992) e non como equivalencia. Os conceptos do proceso de traducción a ter en conta son, entre outros, a actividade creativa (manipuladora) do traductor, a fonte de información (coñecemento doutras culturas), a nova lectura intertextual, os niveis de recepción, a intervención das institucións, etc. Segundo todo isto, non parece unha tarefa doada a de chegar a unha teoría da traducción en xeral nin en concreto para a nosa lingua.

Como peche desta sección temos un estudio comparativo de Alexandra Koss, *Dúas versións rusas da cantiga de Meendiño: problemas da recodificación do texto orixinal* (pp. 73-95). A. Koss confronta e avalía dúas versións dunha soa cantiga, a de Mark Samáev (1975) e Anatóly Gueléskul (1986). Segundo ela, o poeta codifica a súa mensaxe en idioma materno e no seu idiolecto creativo persoal, polo que o traductor de poesía deberá ter en conta non só o coñecemento da lingua fonte e da lingua termo, senón tamén a individualidade do poeta, a escola literaria á que pertence, a época en que foi escrito o poema, etc. Tendo en conta todo isto, o labor do traductor é o de realizar

unha recreación que responda á coherencia literaria e ó afastamento do orixinal.

Para ámbalas dúas versións, A. Koss presenta primeiro o texto orixinal da cantiga, despois a tradución rusa e, por último, a retroversión galega. Seguidamente, analiza o sistema métrico-rítmico e o léxico de cada traductor, chegando á conclusión de que a versión de A. Gueléskul é unha “traducción-recreación”, pero unha verdadeira obra mestra, mentres que a de M. Samáev é demasiado libre, porque traslada un texto medieval a un rexistro actualizado e convencional. Na última parte preséntano-la súa propia tradución do poema.

A segunda das seccións, “Instrumenta”, que integra esta revista consta de tres colaboracións, todas elas enfocadas para a elaboración de material necesario ou útil para o tradutor. A primeira é unha colaboración de Javier Gómez Guinovart e Anxo M. Lorenzo Suárez, *Glosario de termos informáticos galego-inglés-castelán* (pp. 99-117). Trátase da resposta á necesidade da elaboración dun vocabulario sectorial e de linguaxe de especialidade; a finalidade deste glosario é a de ser unha ferramenta trilingüe para os tradutores da terminoloxía informática de uso máis frecuente, amais dunha proposta de fixación terminolóxica, para evita-la utilización do termo inglés ou da súa adaptación ó castelán. Este glosario consta de 275 entradas numeradas con cadansúa categoría gramatical, correspondencia en inglés e en castelán e, nalgúns casos, exemplos para aclaralo contexto de uso dunha entrada, todo iso distribuído da seguinte maneira³:

5 analóxico -ca adx (EN) analog (ES) analógico	45 conexión f (EN) port (ES) puerto
51 contorno m (EN) environment (ES) entorno	137 insertir vt <i>insertir un bloque de texto</i> (EN) to insert (ES) insertar
213 programador -ra s (EN) programmer (ES) programador	231 saír vi <i>saír dun programa</i> (EN) to exit (ES) salir

A continuación, ambos autores presentan un interesante traballo sobre as locucións verbais, que leva por título *Fraseoloxía galega e portuguesa: o verbo “andar” como núcleo de unidades fraseolóxicas. I.* (pp. 119-144). Tras unhas breves indicacións sobre a tradución de expresións fixas entre galego e portugués, define as locucións dentro da fraseoloxía e centra o seu traballo nas

---

³ Como ilustración escollemos seis exemplos que se corresponden coas diferentes categorías gramaticais que aparecen no glosario

locucións de tipo verbal e, dentro destas últimas, naquelas que teñen como núcleo o verbo *andar*.

Apúntase a carencia dunha recollida e estudio, polo miúdo, do conxunto de expresións fixas en galego, baleiro que non existe para o portugués.

Os tradutores deben enfrontarse co problema da correspondencia das unidades fraseolóxicas da lingua-base ou de partida na lingua-termo ou de chegada, proceso no que se produce de xeito reiterado unha grave perda semántica, desadecuación do rexistro ou solucións erróneas. Para evitar estes erros o tradutor deberá intentar traducilas por expresións equivalentes na lingua receptora, procurando mante-lo rexistro e a frecuencia orixinal; se non se atopa equivalencia, a tradución debe facerse con estruturas adaptadas que manteñan o significado e se non hai máis recursos, a tradución deberá facerse con unidades nin fixas nin idiomáticas.

Co fin de realizar unha comparación sintáctica, léxica e semántica entre dúas linguas históricas, galego e portugués, recollen 79 locucións portuguesas e 42 galegas, todas elas referentes a persoas, comentadas e acompañadas das súas posibles traducións. Levan a cabo un pequeno estudio das unidades léxicas empregadas nas distintas locucións, así como unha análise da súa estrutura sintáctica e conclúen afirmando que existe unha gran coincidencia entre as dúas linguas neste tipo de locucións, pero que estamos ante dúas linguas que se refiren de diversa maneira á realidade conceptual e extralingüística e isto é debido á diferente utilización do léxico e das estruturas sintácticas asociadas a campos semánticos determinados. Ámbalas linguas organizan a súa fraseoloxía de xeito diferente, porque se refiren a contextos e realidade extralingüística de forma distinta, debido a procesos diacrónicos de fixación da lingua.

Por último, Tiago Vidal Figueroa dá un primeiro paso⁴ na elaboración dun “vocabulario problemático” do portugués para galegos, co que pretende enche-lo baleiro que existe no que se refire a material didáctico para o ensino do portugués a falantes de galego. Presenta aquí unha relación de 15 entradas correspondentes á letra *a*, cada unha co seu significado e as súas posibilidades de tradución ó galego.

Chegamos entón así á terceira sección de *Viceversa* a de “Traducións xustificadas” (pp. 154-178) na que se presentan aquelas traducións ou versións xustificadas mediante as que distintos tradutores irán presentando as dificultades que atoparon e as solucións que lles deron; este é un apartado especialmente interesante para os tradutores en formación que terán aquí unha información orientativa.

Xermán García Cancela expón, nunha breve colaboración, *Traducción administrativa*, (pp. 155-160) as pexas que debe superar no terreo da tradución xurídico-administrativa, que é un tipo de tradución especializada. No seu labor de tradutor da Administración autonómica está constantemente en relación con xuristas que carecen dunha falta de formación lingüística, polo

---

⁴ Primeiro paso, xa que ten a firme intención de ampliar este campo de estudio.

que debe desempeñar un traballo de voluntarismo e autodidactismo, suplindo esa carencia polo seu coñecemento dos mecanismos xurídicos. Polo tanto, calquera administración que pretenda normalizarse, debería procurarles ós seus funcionarios unha formación correcta no manexo da lingua galega en documentos de uso habitual -aínda contando co asesoramento lingüístico do “normalizador”-. A continuación, presenta unha proposta de tradución xurídico-administrativa acompañada dunha serie de suxestións para a correcta tradución deste tipo de textos.

Seguidamente, Darío Xohán Cabana ilustra a través do soneto 148 do *Cancioneiro* de Petrarca un dos problemas que se lles presenta ós tradutores de poesía, o da *fidelidade* (pp. 161-164). A tradución dunha poesía non debe ser literal pero si mante-lo significado procurando musicalidade e referentes que nos comuniquen algo. ¿Cal debería se-la postura do tradutor? ¿A de fidelísima literalidade ou a de colleita propia?

Sempre no campo da poesía, Fernando González Muñoz, coa *Traducción de poesía greco-latina* (pp. 165-169), presenta, a través da análise dun exemplo (novena bucólica de Virxilio, vv. 30-43), a poesía como proceso de reescritura. A calidade da tradución depende esencialmente do saber e da sensibilidade do tradutor, da súa creatividade lingüística na reformulación do texto, na consecución do equilibrio para concilia-la voz orixinal e a contribución propia. Traducir poesía non é só reproducir un texto senón retransmitirlle unha mensaxe literaria ó lector contemporáneo.

Un breve fragmento de A. Manzoni en galego: O “Adio, monti” (pp. 171-178) pecha esta terceira sección. Con este fragmento de *I Promessi sposi*, de Alessandro Manzoni, Xavier Rodríguez Baixeras marca as pautas do que para el sería unha boa tradución de poesía. O tradutor debe procura-lo ritmo tratando de reflecti-los fenómenos fonéticos do texto orixinal, escollendo o léxico e as posibilidades morfolóxicas do galego para proporcionarlle ó texto a mellor expresividade e peculiaridade.

A última sección de *Viceversa*, “Informacións”, está dedicada á presentación de novidades bibliográficas, programas informáticos, etc. e preséntalle ó lector tamén un apartado de críticas das traducións. Nesta ocasión, na parte de “Críticas e reseñas”, (pp. 179-195), son tratadas as tres obras seguintes: o *Manual de traducción* de Peter Newmark, traducido ó galego por F. X. Fernández Polo; *Contemporary translation theories* de Edwin Gentzler e *Galicía vista por un inglés* de Aubrey F. G. Bell, traducida por X. M. Gómez Clemente.

Pechando xa este primeiro número, Esther Sánchez Rodríguez expón as fases que atravesara unha tradución nun organismo internacional, así como o tipo de textos cos que traballan os tradutores destes organismos, contrastándoo coa tradución a nivel xeral (*Aspectos da traducción nos organismos internacionais*, pp. 199-207).

Aquelas persoas interesadas na publicación de traducións galegas poden atopar na revista (pp. 209-220) un listado de edicións de 1993 e 1994. Tamén achará o lector neste primeiro número unha relación das axudas e

subvencións que estimulan a traducción á nosa lingua e un breve resumo dos relatorios do *I Simposio Galego de Traducción*.

Estamos ante unha revista cun enfoque eminentemente práctico dirixida a un grupo de personas moi amplo, que tenta poñer á vista os principais atrancos que debe vencer a traducción para poder avanzar e que ilustra de maneira axeitada o labor desempeñado polos tradutores e os obstáculos ós que se enfrontan. O obxectivo inmediato desta *Revista Galega de Traducción* é o de tentar achegarlles solucións -que non teñen por que ser definitivas-, ós tradutores no seu labor nun mundo recentemente conquistado polo galego.

Tanto pola distribución perfectamente organizada do contido da revista como polo tratamento que os diferentes autores lles confiren as súas colaboracións, resulta ser un manual práctico de consulta e información para tódolos “tradutores” da nosa lingua, independentemente de que poidamos estar de acordo ou non coas suxestións presentadas.

Felicítamos, pois, ós responsables desta iniciativa editorial e animámoslos a que sigan adiante con este proxecto que consideramos non só interesante senón, sobre todo, necesario.

MARÍA GONZÁLEZ GONZÁLEZ